

Łączy nas Bałtyk

⇒ [Małgorzata Muraszko, redaktorka naczelna](#)

Znowu to robimy. Znowu spotykamy się nad polskim morzem, żeby porozmawiać o literaturze, kulturze i świecie, w którym przyszło nam żyć. Już po raz 13.

W tym roku centrum Literackiego Sopotu są kraje bałtyckie: Litwa, Łotwa, Estonia, Finlandia, Szwecja i Dania. Sopot odwiedzą m.in. Juhani Karila, którego *Polowanie na małego szczupaka* (przeł. Sebastian Musielak, wyd. Marpress) było literackim przebojem 2021 roku; Marit Kapla, która swoją debiutancką książkę poświęciła mieszkańcom wyludniającej się wsi Osebol (przeł. Justyna Czechowska, wyd. Ossolineum); Rosa Liksom, która w *Pułkownikowej* (przeł. Artur Bobotek, wyd. Marpress) pisze o wojnie i mechanizmach fascynacji faszyzmem, co współcześnie brzmi bardzo realnie; na Półwysep Jutlandzki czytelników i czytelniczek zabierze Dorthe Nors, która w *Słonych łąkach. Wybrzeże Morza Północnego* (przeł. Elżbieta Frątczak-Nowotny, wyd. Czarne) przygląda się miejscu swojego pochodzenia i temu, jak się zmienia; a Pajtim Statovci, który obie swoje książki, *Przejście* (przeł. Sebastian Musielak, wyd. Pauza) i *Niewidzialni* (przeł. Adam Sandach, wyd. Pauza), poświęcił skomplikowanej tożsamości i relacjom, sprowokuje do zadania sobie trudnych pytań.

Nie zabraknie również, jak zwykle zresztą, gości z Polski. Michała Nogasia w parku przy Goyki 3 odwiedzą Mateusz Pakuła, Agnieszka Pajączkowska, Jacek Dehnel

i Barbara Sadurska. W paśmie POWROTY o swoich książkach przypomną Katarzyna Surmiak-Domańska, Olga Hund, Waldemar Bawołek i Andrzej Bart. W paśmie MY spotkamy Macieja Jakubowiaka, Stasię Budzisz i Anetę Prymakę-Oniszczak, a w h/HISTORII: Dorotę Karaś z Markiem Sterlingowem oraz Zbigniewa Rokitę. Będą też ciekawi debiutanci: Aleksandra Suława, Marta Hermanowicz, Marcin Oskar Czarnik i Bartosz Połoński.

Jednym z filarów festiwalu Literacki Sopot są debaty. W tym roku jest ich jeszcze więcej. Pierwsza już w czwartek będzie o języku włączania. Inna językowa debata poruszy temat języka ojczystego i tożsamości, a wezmą w niej udział badacze i badaczki z Litwy, Łotwy i Finlandii. Justyna Czechowska, tłumaczka i pisarka, porozmawia z kolei o zapomnianych nadbałtyckich koleżankach Virginii Woolf, a Aleksandra Boćkowska razem z Maxem Cegielskim, Zygmuntem Miłoszewskim i Justyną Czechowską zastanowią się, co dla pisarzy ma większe znaczenie: honor czy honorarium? Będzie to bardzo ważna rozmowa o prawach autorskich i branży literackiej.

Nowością na tegorocznym festiwalu jest pasmo LITERACKI YOUNG ADULT, kierowane do młodego pokolenia czytelników i czytelniczek. Dziennikarka i promotorka czytelnictwa Karolina Kozłowska, znana także jako Karateusz, poprowadzi debatę o tym, jak budować społeczność w bookmediach, a także porozmawia z twórcami: Karoliną Barbich i Maksem Kuznowiczem oraz Natalią Klewicz. Ponadto na festiwalu dobrze znane wszystkim pasmo filmowe, Literacki dla dzieci, sztuka czy Literacki Quiz.

Zapewniam, że będą się państwo świetnie bawić!

Rosa Liksom, fot. z archiwum autorki

Fatalne zauroczenia

⇒ [Anna Nicz](#)

Historia bohaterki *Pułkownikowej* jest jak historia Europy: najpierw musi się poddać, by potem powoli próbować odzyskać kontrolę.

To mogłaby być kolejna interesująca historia wpisana w realia odległej wojny sprzed dziesiątek lat. Mogłaby być przestrożą przed fatalnym zauroczeniem – w drugiej osobie i z pozoru wielkich ideałach. Mogłaby, ale nie jest, bowiem Rosa Liksom w wydanej w 2017 roku *Pułkownikowej* doskonale ujęła narastające w całej Europie nastroje i coraz większe zainteresowanie ideami, o których chcielibyśmy zapomnieć. Kolejne lata pokazały, że owo zainteresowanie niestety tylko rośnie.

Czy wnioski zostały wyciągnięte?

„Byłam w Niemczech w Monachium w 2014 lub 2015 roku. Spacerowałam po mieście i widziałam demonstrację być może zorganizowaną przez partię AFD (Alternatywa dla Niemiec, niem. Alternative für Deutschland – przyp. aut.)” – wspomina fińska pisarka. „Ludzie nieśli nazistowskie plakaty i galaretowatą rasistowską propagandę”. Była tym widokiem zaskoczona. „W Finlandii podkreślano, że Niemcy dokładnie przeanalizowały swoją najnowszą historię i wyciągnęły z niej wnioski” – podkreśla. Gdy jednak patrzyła na ogromną demonstrację, wcale nie wydawało jej się, że wnioski zostały wyciągnięte. Po powrocie do domu Liksom zaczęła czytać literaturę faktu o nazizmie. Urodzona w Laponii córka rolników i hodowców reniferów

Redaktorka naczelna Małgorzata Muraszko rozmawia z Michałem Nogasim podczas Ptasięgo Radia w 2023 roku.

”

Rosa Liksom
doskonale ujęta
narastające w całej
Europie nastroje
i coraz większe
zainteresowanie
ideami, o których
chcielibyśmy
zapomnieć.

studiowała w Helsinkach, Kopenhadze i Moskwie. To prawdziwa Kosmopolitka, która swoje obserwacje świetnie wpisuje w kontekst miejsca i czasu. Liksom nie tylko czytała dużo o nazizmie – rozmawiała także z ludźmi zafascynowanymi tą ideologią. Nie tylko tą z lat 1930–1945, ale i jej współczesnymi przejawami.

Faszyzm i pułkownik

Tak powstała *Pułkownikowa*. Kolejna powieść utytułowanej już pisarki bazuje na historii prawdziwej pułkownikowej. Główna bohaterka mieszka w Finlandii, która tkwi między faszystowskimi Niemcami a Związkiem Radzieckim. Jest młoda, imponują jej silni mężczyźni i jasno określone ideały. Zaczyna fascynować ją faszyzm i pewien starszy od niej pułkownik, który jak się wkrótce okaże, nie stroni od agresji. „Ramę dla tej historii znalazłam w mojej rodzinnej wiosce” – wspomina Anni Ylävaara, bo pod takim imieniem urodziła się Rosa Liksom. „Bardzo dobrze znałam kobietę, która była zauroczona nazizmem. Ona i jej historia były dla mnie wielką inspiracją” – przyznaje. Rosa Liksom pisze niezwykle wciągająco. W mistrzowski sposób łączy perspektywy makro i mikro, a błyskotliwe obserwacje socjologiczne miesza ze szczegółowymi opisami miejsc, pojedynczych widoków. Powieść *Pułkownikowa* jest monologiem wewnętrznym głównej bohaterki. Widzimy, jak rośnie w niej fascynacja i miłość do sadystycznego pułkownika. Widzimy, jakim próbom jest poddawana i jak z nich wychodzi. Jej historia jest trochę jak historia całej Europy – najpierw musi się poddać, by potem powoli próbować odzyskać kontrolę. W Polsce *Pułkownikową* w tłumaczeniu Artura Bobotka wydało wydawnictwo Marpress.

»Spotkanie z Rosą Liksom odbędzie się w czwartek 22 sierpnia o godz. 16.30 w Państwowej Galerii Sztuki w ramach pasma ZANURZENIE. Spotkanie poprowadzi Hanna Łozowska.

Feministyczna podświadomość

⇒ Filip Fierek

Samotna matka bierze życie w swoje ręce i próbuje uwolnić się od społecznych oczekiwań narzucanych kobietom.

Zaproszenie na bałtycką edycję Literackiego Sopotu przyjęła Inga Gaile, której powieść *Skarbeniek* ukazała się nakładem Wydawnictwa Marpress (przeł. Daniel Łubiński). Autorka napisała osiem tomów poezji, pięć powieści i jeden zbiór opowiadań. *Skarbeniek* jest jej pierwszą książką przetłózoną na język polski. To historia Sarmy, która po tym, jak opuścił ją mąż, wychowuje dwoje dzieci i jako samodzielna matka mierzy się z przeciwnościami losu oraz oczekiwaniami społeczeństwa. Każdy dzień to dla niej wyzwanie, ponieważ musi sprostać licznym obowiązkom wynikającym z opieki nad potomstwem i nieustannie wpasowywać się w przygotowany przez patriarchalną kulturę model macierzyństwa.

W obliczu tych trudności pewnego dnia w jej głowie pojawia się tytułowy *Skarbeniek* – wewnętrzny głos, który podszeptuje jej, by uwolniła się od oczekiwań i wiodła życie wyemancypowanej kobiety, a chwilami wręcz przejmuje nad nią kontrolę. Narracja powieści skonstruowana jest tak, że momentami niełatwo się zorientować, kto właściwie mówi: *Skarbeniek* czy Sarma – a może to jedna i ta sama osoba, jako że do Sarmy odzywa się po prostu jej podświadomość? Po *Czempionkach* Jovany Reisinger, które również opowiadały o opresyjnych rolach narzucanych kobietom przez męskocentryczną wspólnotę, dostajemy od gdańskiej oficyny kolejną książkę z mocnym feministycznym przesłaniem.

»Spotkanie z Ingą Gaile odbędzie się w czwartek 22 sierpnia o godz. 14.30 w Państwowej Galerii Sztuki w Sopocie w ramach pasma ZANURZENIE. Poprowadzi je Karolina Sulej.

Inga Gaile, fot. Dirk Skiba

Rodzinne niepokoje

⇒ Anna Nicz

Chciałam pokazać, jak przeszłość i trauma powojenna wpływają na nasze życie. Jestem wdzięczna, że książka rezonuje z odbiorcami na tak głębokim poziomie – opowiada Marta Hermanowicz, autorka książki *Koniec*.

Marta Hermanowicz jest laureatką nagrody głównej 11. Międzynarodowego Festiwalu Opowiadania za opowiadanie *Czysty Leo* oraz laureatką konkursu literackiego *Nic nie jest tym, czym jest* przy festiwalu Góry Literatury. Wyczekiwany debiut powieściowy autorki znanej czytelnikom i czytelniczkom dzięki jej wciągającym opowiadaniom postrzegany jest jako dzieło trudne i bolesne, ze względu na ładunek emocjonalny.

Hermanowicz nie postrzega jednak swojej powieści w kategoriach trudna czy skomplikowana. „Tę historię po prostu trzeba było opowiedzieć w taki sposób. Chciałam napisać historię Malwiny i Lotki w pełni, z całą jej złożonością, aby oddać sprawiedliwość ich doświadczeniom i podkreślić, jak głęboko zakorzenione są w nas doświadczenia naszych przodków”. Ta historia to opowieść Malwiny, która zmagą się z powojenną traumą i wieczną tułaczką. W narracji Hermanowicz teraźniejszość miesza się z przeszłością. Lata 40. z 90. Jawa ze snem. To także opowieść o tym, jak rodzinne niepokoje zakorzeniają się w nas tak głęboko, że przez dekady trudno sobie z nimi poradzić.

Wojenne wspomnienia babci

W powieści ważną rolę odgrywa babcia Lotka. „Pomysł na napisanie tej powieści pojawił się wiele lat temu, kiedy słuchałam wojennych wspomnień mojej babci” – opowiada Hermanowicz. „Temat postpamięci przewijał się właściwie przez całe moje dorosłe życie”. Potem długo w niej dojrzywał. „Szukałam właściwej formy, języka,

”

To także opowieść o tym, jak rodzinne niepokoje zakorzeniają się w nas tak głęboko, że przez dekady trudno sobie z nimi poradzić.

Marta Hermanowicz, fot. Marek Straszewski

by uchwycić te doświadczenia w możliwie najlepszej literackiej formie, oddać hołd tym, którzy przeszli przez piekło wojny, oraz by zwrócić uwagę na to, jak historia kształtuje nasze współczesne życie”.

Przeszłość i trauma a przyszłość

Inspiracje do napisania autorka *Końca* czerpała z wielu źródeł. Jak opowiada, była to zarówno historia jej własnej rodziny, wspomnienia udostępniane przez kwartalnik „Karta” i Muzeum Pamięci Sybiru, a także badania profesor Mai Lis-Turlejskiej nad psychologicznymi skutkami II wojny światowej w Polsce oraz eksploracja zagadnienia postpamięci, wprowadzonego przez Marianne Hirsch. „Podczas pracy nad *Końcem* miałam w głowie dwa wiersze: *Prześlanie Pana Cogito* Zbigniewa Herberta oraz *Jeśli porcelana, to wyłącznie taka* Stanisława Barańczaka” – wspomina. Stały się dla niej rodzajem motta, drogowskazu dla powieści. *Koniec* składa się z 39 rozdziałów, co jest nawiązaniem do pamiętnego roku.

Szczególną wartość podczas pracy miały dla niej *Podania i legendy polskie, ruskie, litewskie* zebrane przez Lucjana Siemnieńskiego, wydane w 1845 roku oraz *Lud Polski, jego zwyczaje, zabobony* zebrane przez Łukasza Gołębiowskiego i wydane w 1830 roku. „Chciałam pokazać, jak przeszłość i trauma powojenna wpływają na nasze życie” – podkreśla autorka. „Jestem wdzięczna, że książka rezonuje z odbiorcami na tak głębokim poziomie”. Powieść *Koniec* została wydana w 2024 roku przez wydawnictwo ArtRage.

» Spotkanie z Martą Hermanowicz odbędzie się w czwartek 22 sierpnia o godz. 16.00 w Księgarni Smak Słowa w ramach pasma DEBIUTY. Poprowadzi je Aleksandra Zbroja.

Kobiety Kontra państwo sowieckie

⇒ [Klaudia Czaboryk](#)

Mleko matki Nory Ikstena to opowieść o relacji matki z córką, ale także historia życia na Łotwie pod opresyjnymi rządami komunistycznego Związku Radzieckiego opowiedziana z perspektywy trzech pokoleń kobiet.

Nora Ikstena to jedna z najbardziej znanych współczesnych łotewskich pisarek. Pisze nie tylko powieści, ale również biografie, eseje, reportaże i scenariusze. Jest współzałożycielką Międzynarodowego Domu Pisarzy i Tłumaczy w Windawie, a także laureatką wielu prestiżowych nagród m.in. Rady Bałtyckiej. Jej powieść *Mleko matki* odniosła ogromny sukces na świecie i została przetłumaczona na wiele języków. W Polsce ukazała się nakładem wydawnictwa Sonia Draga w tłumaczeniu Daniela Łubińskiego.

(Życiodajne) mleko

Bestsellerowa powieść Nory Ikstena to opowieść o kobietach, które na różne sposoby radzą sobie z życiem codziennym w ciężkich, komunistycznych warunkach. Historia obejmuje okres od końca II wojny światowej do upadku muru berlińskiego i prowadzona jest w naprzemiennych fragmentach przez anonimową matkę i córkę.

Mleko odgrywa tu znaczącą rolę. Odmowa matki karmienia piersią odbija się w późniejszej niechęci córki

”
Mleko matki to gorzka historia o ciągłej walce z własnym państwem, ale także opowieść, jak wielkie znaczenie mają codziennie rytuały, które pozwalają zachować nadzieję i odnaleźć sens życia.

Nora Ikstena, fot. z archiwum autorki

do mleka, które ma pić w szkole. Decyzja matki o pozabawieniu dziecka swojego mleka wiąże się z lękiem, że z pokarmem przekaże mu swoje problemy, obawy i demony. Matka to postać tragiczna, intelektualistka zanurzona w nauce i zafascynowana zachodnią literaturą, której błyskotliwą karierę medyczną rujnuje system, w jakim przyszło jej żyć. Jej niemożność pogodzenia się z życiem pod czujnym okiem aparatu państwowego jest zestawiona z całkowicie odmiennym podejściem jej córki, a także jej własnej matki.

Historyczne tło

Ikstena w *Mleku matki* opisuje realia życia na Łotwie w latach 70. i 80. XX wieku. W okresie sowieckim to kraj, gdzie trzeba uważać nie tylko na to, co się robi, ale też na to, co się mówi, a nawet na własne myśli. Bohaterki powieści przyjmują odmienne podejście do zastanej rzeczywistości – od akceptacji, przez niesłabnącą wiarę w lepsze jutro, aż do buntu i autodestrukcji.

Mleko matki to gorzka historia o ciągłej walce z własnym państwem, ale także opowieść, jak wielkie znaczenie mają codziennie rytuały, które pozwalają zachować nadzieję i odnaleźć sens życia. Powieść Nory Ikstena jest piękna, ale też smutna, bo przywołuje echa epoki, która dla niektórych czytelników wydaje się obecnie niewyobrażalna, a której widmo ciągle unosi się nad nami i przypomina, jak bezcenne i kruche są wartości, które często bierzemy za pewne i wieczne.

» Spotkanie z Norą Ikstena odbędzie się w czwartek 22 sierpnia o godz. 12.30 w Państwowej Galerii Sztuki w ramach pasma ZANURZENIE. Poprowadzi je Magdalena Kicińska.

W poszukiwaniu własnej tożsamości

⇒ [Magdalena Bojanowska](#)

Miejsce urodzenia w pewien sposób oddziałuje na całe życie człowieka. Czy da się zatem uciec od przeszłości i zbudować wszystko od nowa, łącznie ze swoją tożsamością?

Pajtim Statovci to bez wątpienia jeden z najzdolniejszych pisarzy młodego pokolenia. Wielokrotnie nominowany do najważniejszych międzynarodowych i fińskich nagród literackich, otrzymał m.in. nagrodę dla pisarza roku w Helsinkach. Jest też najmłodszym w historii laureatem nagrody Finlandii. Dostał ją, mając 29 lat. Urodził się w 1990 roku w Kosowie. Jednak niedługo później, krótko po wybuchu wojny na terenie byłej Jugosławii, uciekł z rodziną do Finlandii. W zupełnie obcym kraju, z dala od domu, musiał zbudować swoją tożsamość.

Poszukiwanie miejsca na ziemi

O tym jest właśnie jego książka *Przejście* (przeł. Sebastian Musielak, wyd. Pauza). O szukaniu swojego miejsca na ziemi. Opowieść zaczyna się latem 1990 roku w Tiranie. Jej bohaterem jest czternastoletni Bujar. Na oczach chłopca rozpada się komunistyczny reżim. Później przychodzi seria osobistych tragedii: umiera ojciec, matka pogrąża się w depresji, siostra ucieka z domu. Jego świat rozpada się na milion kawałków.

Od szaleństwa chroni go jedynie przyjaźń z transpłciowym Agimem. Wkrótce przyjaciele – których zaczyna łączyć coś więcej – postanawiają uciec z Albanii, która zdecydowanie nie jest przyjaznym miejscem do życia. Tym bardziej dla dwóch chłopców, którzy zaczynają zdawać sobie sprawę ze swojej odmienności. Uciekają więc z domów, błąkają się po mieście w poszukiwaniu jedzenia, a w końcu ruszają w kierunku Włoch. Ta podróż nie kończy się jednak dla nich happy endem.

Układając siebie od nowa jak puzzle

„Mogę wybrać, kim chcę być, mogę wybrać sobie płeć, mogę wybrać sobie narodowość, imię i nazwisko, i miasto urodzenia – wystarczy, że otworzę usta. Nikt nie musi być tym człowiekiem, którym się urodził, każdy może

Pajtim Statovci, fot. Anna Kurki

ułożyć siebie od początku do końca jak puzzle” – pisze autor w *Przejściach*. Podobną tematykę Pajtim Statovci podejmuje również w swojej najnowszej książce zatytułowanej *Niewidzialni* (przeł. Adam Sandach, wyd. Pauza). To kontynuacja opowieści o poszukiwaniu własnej tożsamości zarówno tej narodowej, jak i płciowej. Jej bohaterem jest żonaty Albańczyk Arsim, który pewnego dnia wdaje się w romans z młodym Serbem Milošem. Romans jednak nie trwa długo – wszystko zmienia wybuch wojny. Arsim ucieka z kraju, a kiedy po latach zostaje do niego deportowany, zaczyna zastanawiać się nad własną przeszłością.

Historia pełna niedopowiedzeń autorstwa patologicznego kłamcy

Sam Statovci, podobnie jak bohaterowie jego książek, również próbował zbudować własną tożsamość. Na myśl o dzieciństwie ogarnia go wstyd, który odczuwał, kiedy w nowym kraju wytykano go palcami. Dlatego też stał się – jak twierdzi – patologicznym kłamcą. Zmyślanie własnej przeszłości pozwalało mu być tym, kim chciał być. *Przejście* i *Niewidzialni* to historie pełne niedopowiedzeń, które pozostawiają czytelnika z mnożącymi się pytaniami. Czy można odnaleźć swój świat i uwolnić się od przeszłości? Czy rzeczywiście można ułożyć się od nowa „jak puzzle”? Czy jeden człowiek może być jednocześnie dobry i zły? Na te pytania wciąż nie znam odpowiedzi, ale jedno wiem na pewno – książki Statovciego każdy odczyta inaczej i wyciągnie dla siebie zupełnie coś innego, bo są to pozycje nieprawdopodobnie niejednoznaczne.

» [Spotkanie z Pajtim Statovcim odbędzie się w czwartek 22 sierpnia o godz. 18.30 w Państwowej Galerii Sztuki w ramach pasma ZANURZENIE. Poprowadzi je Aleksander Hudzik.](#)

Kielce w cieniu

⇒ [Filip Fierek](#)

Mateusz Pakuła ma za sobą głośny debiut prozatorski. W drugiej książce ponownie mierzy się z trudną osobistą historią.

Po entuzjastycznie przyjętym, choć zdaniem części krytyki zbyt publicystycznym, debiucie prozatorskim *Jak nie zabiłem swojego ojca i jak bardzo tego żałuję* (wyd. Nisza) Mateusz Pakuła powraca z książką, w której skupia się na innej ważnej postaci swojego prywatnego życia – tym razem nie na ojcu, lecz na dziadku Henryku – i na rodzinnych Kielcach.

Skórę po dziadku (wyd. Agora) trudno zaklasyfikować gatunkowo. To niejednorodna stylistycznie kompilacja eseju, dramatu, prozy wspomnieniowej i konfesyjnej. Na pierwszy plan wysuwają się w niej dwa wątki. Pierwszy to brawurowa historia Henryka, który trafił do kieleckiej katowni po tym, jak dla żartu odpalił poradziecką katuszę na zebraniu politycznym, a następnie został wybawiony od wyroku przez Żyda ubeka, wcześniej ocalonego z Zagłady przez znajomą matki. Drugi to opowieść o polskim międzysąsiedzkim antysemityzmie, w szczególności pogromie kieleckim.

Dużo jest do zrobienia

Pakułę w *Skórę po dziadku* interesują przede wszystkim problem zawodnej, kapryśnej pamięci i polsko-żydowskie relacje przed wojną, w jej trakcie i później, naznaczone przemocą i niechęcią, ale czasem, choć zdecydowanie rzadziej, oparte na wzajemnym czynieniu dobra. Autor zdaje się stawiać pytanie o długi cień Zagłady, o to, jak rzutuje na dzisiejsze stosunki społeczne i czy wyciągnęliśmy z niej lekcję. Historia zawistnych sąsiadów Pakuły, którzy kierowani czystą złośliwością bez skrupułów wyrzucili na śmieci należący do niego wózek dziecięcy, bo zagradzał im wejście do klatki schodowej, wskazuje, że przed nami jeszcze sporo pracy nad międzyludzką życzliwością.

» [Spotkanie z Mateuszem Pakułą odbędzie się w czwartek 22 sierpnia o godz. 15.00 w parku na Goyki w ramach pasma NOGAŚ W PARKU. Poprowadzi je Michał Nogaś.](#)

Mateusz Pakuła, fot. Dawid Kozłowski

Rozmowy o stanie świata

⇒ [Małgorzata Muraszko](#)

Festiwal literacki jest nie tylko od rozmawiania o literaturze. To również świetne miejsce do dyskusji na ważne tematy społeczne.

Debaty są nieodłączną częścią festiwalu Literacki Sopot. To rozmowy, dla których punktem wyjścia jest literatura, ale zawsze odpowiadają albo próbują odpowiedzieć na najważniejsze pytania dotyczące kondycji świata. Literackiego Sopotu nie ma bez debat. Tak samo jak nie ma go bez zagranicznych i polskich gości.

„Debaty pojawiły się na Literackim niemal od pierwszej edycji. Już tworząc ideę festiwalu, odczuwaliśmy potrzebę poszerzenia formuły o bardziej rozbudowane spotkania mające odzwierciedlać potrzeby poznawcze odbiorców literatury, ale też mierzyć się z trudnymi pytaniami i wyzwaniem społeczno-politycznymi” – tłumaczy dyrektorka festiwalu Joanna Cichocka-Gula. „Po dwunastu edycjach wiemy, że festiwal literacki to nie tylko spotkania autorskie, czytania performatywne czy targi książek, ale też ożywione dyskusje, gorzkie rozliczenia z historią, kontrowersyjne wypowiedzi panelistów oraz dociekliwe pytania publiczności. Odwaga w stawianiu pytań jest immanentnym założeniem naszych debat i pewnie dlatego stały się tak wyraźnym wyróżnikiem festiwalu Literacki Sopot”.

Rzecz o języku

W tym roku nie będzie inaczej. Pierwsza debata tegorocznej edycji będzie poświęcona językowi włączania. Z Dagny Kurdwanowską porozmawiają wydawca, współzałożyciel wydawnictwa Drzazgi Filip Fierek, tłumaczka Aga Zano oraz tłumacz Jacek Giszczak. Zastanowią się nad tym, w jaki sposób oddawać zmiany dynamicznie zachodzące w języku, jak tworzyć przekład włączający, oddający bogactwo i różnorodność lingwistyczną, oraz jakie wyzwania stoją przed tłumaczami.

”

Tegoroczna, trzynasta edycja festiwalu, jest poświęcona literaturze polskiej oraz literaturom krajów bałtyckich. Po raz pierwszy mierzymy się z taką ilością inspiracji, języków opowieści, punktów widzenia.

To nie jedyna debata o języku. „Tegoroczna, trzynasta edycja festiwalu, jest poświęcona literaturze polskiej oraz literaturom krajów bałtyckich. Po raz pierwszy mierzymy się z taką ilością inspiracji, języków opowieści, punktów widzenia” – mówi dyrektorka festiwalu, która poprowadzi rozmowę *Język ojczysty – strażnik tożsamości*. Wezmą w niej udział łotewski pisarz Svens Kuzmins, fiński dziennikarz Philip Teir i litewska językoznawczyni Jolanta Zabarskaitė.

To, że literatura reaguje na to, co dzieje się na świecie, nie jest niczym odkrywczym. Ale może też zapowiadać światowe kryzysy. Tym zajmuje się projekt Cassandra – wczesnym rozpoznawaniem kryzysów światowych poprzez analizy literackie. Autorzy uznają, że światowe konflikty i najważniejsze trendy biorą się ze słów, a książkę traktują jak spojrzenie w przyszłość. Gośćmi Michała Nogaśa będą prof. zw. dr hab. Monika Wolting, która pracuje przy projekcie Cassandra, oraz pisarka Magdalena Parys.

Z kolei Aleksandra Boćkowska porozmawia z dziennikarzem Maxem Cegielskim, pisarzem Zygmuntem Miłoszewskim i tłumaczką Justyną Czechowską o tym, czy pisarze mają z czego żyć. Jak mówi Cichocka-Gula, to jedna z najważniejszych debat tegorocznej edycji. „Osoby piszące są najstarszym ogniwem rynku wydawniczego, a przecież bez nich w ogóle by go nie było” – dodaje prowadząca debatę. „Z Maxem Cegielskim i Zygmuntem Miłoszewskim porozmawiamy o tym, jakie luki udało się zasypać przez pięć lat istnienia Unii Literackiej i co jest jeszcze do zrobienia. Justyna Czechowska ze Stowarzyszenia Tłumaczy Literatury opowie, z jakim skutkiem mierzą się z rynkiem tłumacze i tłumaczki”.

Koleżanki Virginii i młodzież

Literacki Sopot to nie tylko trudne, tożsamościowe tematy. To także rozmowy o lżejszych charakterze, niemniej ważne, potrzebne i wciągające. O nadbałtyckich koleżankach Virginii Woolf, pisarkach-feministkach, o których zapomniano i które zdecydowanie są warte przypomnienia, porozmawia Justyna Czechowska. Jej gośćmi będą historyczka i krytyczka literatury Arleta Galant, tłumacz Sebastian Musielak i bałtyстка Agnieszka Rembiałkowska. „Pomysł na tę debatę narodził się z domysłów i znaków zapytania, krótko mówiąc z niewiedzy. Z nieznaności twórczości kobiet na przełomie XIX i XX wieku” – mówi

prowadząca Justyna Czechowska. „Jak w każdej dziedzinie, tak i w literaturze kobiety odkrywamy na samym końcu. Ostatnie dekady przyniosły nam coraz więcej monografii i wznowień powieści autorek z początku XX wieku. Moja wiedza na ten temat ogranicza się do Polski i Szwecji, wiem też co nieco na temat Wielkiej Brytanii i Francji, nietrudno było jakkolwiek przeoczyć książki, także kobiet, z tych dwóch literackich potęg. Skoro w Szwecji Selma Lagerlöf, dzięki nagrodzie Nobla, ale nie tylko, biła wszystkie rankingi popularności, a pochodząca z fińskiej prowincji Edith Södergran przebiła się do poetyckiego mainstreamu w Skandynawii, to musiały mieć one swoje siostry po piórze w innych krajach nadbałtyckich. A śmiem zakładać, że znajdziemy tam perły”. „To kontynuacja naszych rozważań nad miejscem pisarek w historii literatury. Przypomnienie wspaniałych skandynawskich autorek, które przeszły do historii dzięki odwadze głoszenia swoich poglądów oraz kunsztowi pisarskiemu” – dodaje Joanna Cichocka-Gula.

Nowością na festiwalu jest pasmo o literaturze młodzieżowej, Young Adult. Rozpocznie je debata o tym, jak zbudować świadomą społeczność odbiorców w bookmediach. Gośćmi Karoliny Kozłowskiej, bookstagramerki znanej jako Karateusz, będą booktoker i bookstagramer Antoni Matusiak (anteK_czyta), dziennikarz i popularyzator czytelnictwa Marcin Okoniewski (Okon w sieci) oraz booktuberka i bookstagramerka Magdalena Miękińska (Get Booky).

» [Debata O języku włączania odbędzie się w czwartek, 22 sierpnia, w Kościele ewangelickim Zbawiciela o godz. 17.30. Poprowadzi ją Dagny Kurdwanowska.](#)

» [Debata Jak zbudować społeczność w bookmediach odbędzie się w piątek, 23 sierpnia, w parku na Goyki o godz. 17.00. Poprowadzi ją Karolina Kozłowska.](#)

» [Debata Język ojczysty – strażnik tożsamości odbędzie się w piątek, 23 sierpnia, w Państwowej Galerii Sztuki o godz. 18.30. Poprowadzi ją Joanna Cichocka-Gula.](#)

» [Debata Honor czy honorarium: z czego mają żyć pisarze i pisarki? odbędzie się w piątek, 23 sierpnia, w Kościele ewangelickim Zbawiciela o godz. 19.00. Poprowadzi ją Aleksandra Boćkowska.](#)

» [Debata Nadbałtyckie koleżanki Virginii Woolf. O kobietach piszących przed stu laty odbędzie się w sobotę, 24 sierpnia, w Państwowej Galerii Sztuki o godz. 12.00. Poprowadzi ją Justyna Czechowska.](#)

» [Debata Projekt Cassandra, czyli sztuka czytania pomiędzy wierszami odbędzie się w sobotę, 24 sierpnia, w Państwowej Galerii Sztuki o godz. 18.00. Poprowadzi ją Michał Nogaś.](#)

[Dom](#)

[↑ Nova Lituania](#)

[← Šwit](#)

[Jesienny bal](#)

Literacki filmowy Teatr na Literackim

⇒ [Agnieszka Kochanowska](#)

Znakomite filmy litewskich, łotewskich i estońskich twórców wzbogacone o prelekcje Pawła Bilińskiego z Uniwersytetu Gdańskiego to program nurtu filmowego tegorocznego festiwalu.

Codziennie o godz. 20 w Goyki 3 Art Inkubatorze na wielbicieli kina czekają wyjątkowe propozycje dobrane przez Pawła Bilińskiego z Zakładu Filmu i Mediów na Uniwersytecie Gdańskim i Centrum Filmowego UG im. Andrzeja Wajdy.

Ostatnie lata pokazują, że zainteresowanie filmami krajów regionu bałtyckiego rośnie, a produkcja filmowa się w nich rozwija. Dowodem choćby niedawne sukcesy podejmujących temat cielesności dojrzałych dzieł Mariji Kavtaradzė (litewskie *Powoli*) i Anny Hints (estońskie *Siostrzeństwo świętej sauny*). Filmy z tego regionu zaczynają się częściej pojawiać w selekcjach prestiżowych festiwalu.

Kandydaci do Oscara

W programie Literackiego Filmowego jest dwóch kandydatów do Oscara. Łotewski *Świt* Laili Pakalniņy (pokaz w piątek, 23 sierpnia) jest oparty na historii Pawlika Morozowa, który po śmierci został przez stalinowską propagandę wykreowany na patrona ruchu pionierskiego, politycznej organizacji skupiającej dzieci i wychowującej je w ideach komunizmu, i wzór do naśladowania dla najmłodszych w ZSRR. Bohater filmu to 10-letni Janis, który jest pionierem i żyje w kołchozie o nazwie Świt na terenie dzisiejszej Łotwy.

Z kolei wielokrotnie nagradzana litewska *Nova Lituania* Karolisa Kaupinisa (pokaz w niedzielę, 25 sierpnia) to opowieść zainspirowana prawdziwym litewskim teoretykiem politycznym z okresu międzywojennego – Kazysiem Pakštasem. W filmie, którego akcja dzieje się pod koniec lat 30. XX wieku, litewski geograf Feliksas Gruodis wpada na pomysł uratowania swojego kraju przed niemiecką okupacją poprzez założenie litewskiej kolonii za granicą – Litwy Rezerwowej. Czarno-biały dramat porusza temat międzywojennej paranoi, nacjonalizmu i kryzysu tożsamości narodów okupowanych przez byłe ZSRR.

Między Europą a lokalnością

W czwartek, 22 sierpnia, odbędzie się pokaz film *Dom Šarūnasa* Bartasa, jednego z najbardziej wyrazistych przedstawicieli nowego pokolenia litewskich twórców filmowych, cenionego na Zachodzie. Nieoczywiste, zaskakujące dzieło to wędrówka przez pokoje realnego budynku, a jednocześnie przez czas i pamięć oraz podświadomość młodego mężczyzny.

W sobotę, 24 sierpnia, pokaz *Jesiennego balu* Veiko Ūnpuu, portretującego alienujących się mieszkańców jednego z posowieckich bloków w Tallinnie. W równym stopniu odsyła do poetyki wielu podobnych europejskich dzieł, m.in. filmów Akiiego Kaurismäkiego, co ewidentnie zanurzony jest w estońskiej lokalności. Premiera filmu odbyła się na festiwalu filmowym w Wenecji, gdzie zdobył nagrodę dla najlepszego filmu sekcji Horyzonty.

⇒ [Agnieszka Kochanowska](#)

Co zaproponują twórcy teatralni podczas tegorocznego festiwalu? Piotr Michalski przeczyta *Mój letni dom* Tomasza Manna na sopockiej plaży, a Lena Frankiewicz wyreżyseruje performatywne czytanie *Rewolucji. O mordowaniu czasu* Christiana Lollika na Scenie Kameralnej Teatru Wybrzeże.

Latem 1929 roku Tomasz Mann odwiedził Mierzeję Kurowską w południowo-wschodniej części wybrzeża Morza Bałtyckiego i tak się zachwyił okolicą, że w małej litewskiej wiosce rybackiej Nida wybudował domek letniskowy. O swojej decyzji pisał tak: „Ten fantastyczny świat ruchomych wydm, brzozowe i sosnowe zagajniki z pasącymi się łosiami między zalewem a Bałtykiem, dzika wspaniałość plaży – wszystko to poruszyło nas do tego stopnia, że postanowiliśmy zbudować stałą rezydencję w tym odległym miejscu”. Niestety zdołał ją odwiedzić tylko kilka razy, zanim w 1933 roku wyemigrował do USA. Dziś mieści się tam Centrum Kulturalne Tomasza Manna.

W czwartek, 22 sierpnia, o godz. 19.30 aktor Piotr Michalski przeczyta esej *Mój letni dom* Tomasza Manna (przeł. Małgorzata Łukasiewicz) w scenografii idealnie pasującej do treści utworu (przy wejściu na plażę nr 20).

W sobotę, 24 sierpnia, o godz. 18 odbędzie się czytanie performatywne *Rewolucji. O mordowaniu czasu* duńskiego dramaturga Christiana Lollika, który w swoim tekście przywołuje większość palących problemów i wyzwań współczesności, m.in. krach demokratycznych wartości, rosnące w siłę tendencje nacjonalistyczne, rozwijający się kryzys klimatyczny czy agresywną ksenofobię, spowodowaną napływem uchodźców – wobec których szarzy i bezosobowi przedstawiciele zachodniego, kapitalistycznego i konsumpcjonistycznego świata okazują się być kompletnie bezradni.

Tekst przetłumaczył Paweł Partyka, czytanie reżyseruje Lena Frankiewicz, za choreografię odpowiedzialna jest Anna Steller, za muzykę Adam Witkowski, za wizualizacje Mateusz Zieliński, a wystąpią Dorota Androsz, Krzysztof Matuszewski, Paweł Pogorzałek i Piotr Srebrowski.

”

Piotr Michalski przeczyta esej

Mój letni dom Tomasza Manna

(przeł. Małgorzata Łukasiewicz)

w scenografii idealnie pasującej do treści utworu (przy wejściu na plażę nr 20).

Literacki rodzinie

⇒ [Agnieszka Kochanowska](#)

Czytania książek, warsztaty rodzinne, warsztaty dla dzieci, spotkanie z psychologiem dziecięcym i autorem Arturem Gębka – czy słońce, czy deszcz dzieci na Literackim na pewno nie będą się nudzić.

Jak co roku rodziny mogą liczyć na bogaty program wydarzeń przygotowanych specjalnie z myślą o nich. Każdego festiwalowego dnia o godz. 11 i 13 w parku na Goyki, a w czasie deszczu w Minitce, filii Biblioteki Sopockiej, czekają atrakcje.

W ramach cyklu „Lekcje pływania w morzu życia” punktem wyjścia do warsztatów będą finlandzkie i estońskie książki dla dzieci, a warsztaty nimi inspirowane mają wspierać rozwój emocjonalny dzieci. W formie kreatywnej zabawy prowadzące Marta Jankowska i Izabela Banaszczyk – liderki programu Kreatywna Pedagogika, zrzeszającego nauczycieli i nauczycielki poszukujących innowacyjnych rozwiązań – poruszą tematy zmiany, rywalizacji czy sposobów na budowanie udanych relacji rodzinnych. W sobotę i niedzielę wesprze je psycholożka i psychoterapeutka Joanna Trzaska, która poprowadzi warsztaty dla rodziców. Wybrane książki przeczyta Magdalena Bednarek, aktorka Teatru Miniatura w Gdańsku.

Od czwartku do soboty o godz. 13 plastyczne warsztaty dla dzieci poprowadzą Joanna Kujawska-Frejlich i Agata Walińska z Minitki. Inspiracją dla nich będą znane i mniej znane postaci ze szwedzkich i litewskich książek dla dzieci, m.in. wspaniała Pippi Pończoszanka. Podczas warsztatów każde dziecko będzie mogło stworzyć własną wersję Pippi, bardzo długiego węża z książki Kęstutisa Kasparavičiusa *Długaśna sąsiadka* i super babcię, bohaterki książki Mariusa Marcinkevičiusa.

W niedzielę o godz. 13 dzieci i ich opiekunowie będą mogli wziąć udział w spotkaniu z psychologiem dziecięcym i autorem książek Arturem Gębka. Bohater spotkania opowie m.in. na czym polega jego praca, dlaczego szczególnie lubi pracować z dziećmi i młodzieżą i czemu zaczął pisać książki. Fragmenty jego książek przeczyta aktorka Magdalena Bednarek, a spotkanie poprowadzi Agnieszka Kochanowska, kuratorka Literackiego dla Dzieci, na co dzień kierowniczką literacką Teatru Miniatura, autorka sztuk i książek dla dzieci.

W czwartek na Literackim Sopocie także

⇒ [Małgorzata Murażko](#)

Radek Rak i Agla

„Cała Agla jest tak naprawdę o poszukiwaniu wolności” – mówił Radek Rak, pisarz i lekarz weterynarii Patrykowi Zakrzewskiemu z portalu Culture.pl. Laureat Nagrody Literackiej NIKE za przewrotną powieść *Baśń o węzowym sercu albo Wtóre słowo o Jakóbie Szeli*, próbę stworzenia mitologii galicyjskiej na nowo przez opowiadanie o losach Kóby Szeli (późniejszego przywódcy chłopów w czasie tzw. rabacji galicyjskiej), wchodzi w świat fantastyki. A w zasadzie już wszedł, bo *Aurora* (wyd. Powergraph) jest drugim tomem powieści z serii Agla. Pierwsza część Agla, *Alef* miała premierę dwa lata temu i przedstawiła czytelnikom Sofję Kluk, młodą i wygadana nastolatkę. W drugim tomie Sofja zostaje zesłana na Daleką Północ, poznaje prawdę o losach ekspedycji ojca i przechodzi złożoną metamorfozę. Książki Raka, chociaż osadzone w świecie fantastyki, opowiadają o tym, co tu i teraz: jak dobrzy ludzie budują totalitaryzm, jak odnajdują siebie i poznają swoje pragnienia.

» [Spotkanie z Radkiem Rakiem odbędzie się o godz. 17.00 w parku na Goyki w ramach pasma WOKÓŁ FANTASTYKI. Poprowadzi je Joanna Borowik.](#)

Radek Rak, fot. Mikołaj Starzyński

Katarzyna Surmiak-Domańska, fot. Maciej Jaźwiecki, Agencja Wyborcza.pl

Katarzyna Surmiak-Domańska i Mokradetko

Kato-tata. Nie pamiętnik, wydane w 2009 roku wspomnienia Halszki Opfer zelektryzowały opinię publiczną. Autorka, która kryła się pod pseudonimem, opisała, jak w dzieciństwie była molestowana i wykorzystywana przez swojego ojca, przykładnego członka społeczności, i jakie wiążą się z tym konsekwencje w dorosłym życiu. O swoich doświadczeniach opowiadała w mediach, poruszając przy okazji temat tabu, jakim jest molestowanie i przemoc wobec dzieci. Halszce Opfer w reportażu *Mokradetko* z 2012 roku (wyd. Czarne) przygląda się dziennikarka i reporterka Katarzyna Surmiak-Domańska. O Opfer opowiadają jej bliscy: sąsiedzi, znajomi, rodzina. Matka nie może wybaczyć, że córka napisała o wszystkim, czego doświadczyła, inni podważają tę historię i nie wierzą ofierze. Gdzie leży i jaka jest prawda? Tego próbuje dowiedzieć się Surmiak-Domańska.

» [Spotkanie z Katarzyną Surmiak-Domańską odbędzie się o godz. 13.30 w Kościele ewangelickim Zbawiciela w ramach pasma POWROTY. Poprowadzi je Paulina Małochleb.](#)

Wit Szostak i Rumowiska

Wit Szostak, uznany pisarz i filozof, w *Rumowiskach* (wyd. Powergraph) rozprawia się z tematami historii i pamięci. To opowieść o dziadku Tomaszu, opozycjonście w czasach PRL i pośle, babci Helenie i jej tajemnicach oraz wnuku Tomaszu, który skrawki historii rodzinnych i wspomnień próbuje złączyć w całość. „*Rumowiska* to, jak większość książek Szostaka, dzieło literackie wielokrotnego użytku. Jednorazowa lektura pozwala naszkicować delikatną mapę wątków i tematów, poczynić robocze hipotezy i wynotować co bardziej błyskotliwe fragmenty. Jest to książka, która pracuje w głowie, powraca w ułamkach refleksji i olśnień” – pisała w „Książkach. Magazynie do czytania” Olga Wróbel.

» [Spotkanie z Witem Szostakiem odbędzie się o godz. 15.30 w Kościele ewangelickim Zbawiciela w ramach pasma \(NIE\)PAMIĘĆ. Poprowadzi je Łukasz Wojtusik.](#)

Wit Szostak, fot. Piotr Tołłoczko

Kalina Błażejowska, fot. z archiwum autorki

Kalina Błażejowska i Bezduszni

O nazistowskich zbrodniach mówi się wiele, ale wciąż na światło dzienne wychodzą nowe, wstrząsające historie. O polskich ofiarach nazistowskiego programu „eutanzji” chorych psychicznie wiadomo niewiele. Jednak dzięki Kalinie Błażejowskiej, dziennikarce i redaktorce, autorce reportażu *Bezduszni. Zapomniana zagłada chorych* (wyd. Czarne) wiemy już więcej. Na przykładzie trzech miejsc – dziecięcej kliniki psychiatrycznej w Lublińcu, szpitala psychiatrycznego w Gostyninie i domu opieki w Śremie – autorka opisuje, kim były ofiary zbrodni, o których się milczy. „To przemilczany fragment historii II wojny światowej, który z jakiegoś powodu nie zapisał się w zbiorowej pamięci. W czasie wojny w Polsce były likwidowane szpitale psychiatryczne i domy opieki. „Likwidowane szpitale” to eufemizm, bo przecież likwidowani byli ich pacjenci i mieszkańcy” – mówiła autorka Włodzimierzowi Nowakowi z Oko.press. Za tę książkę dostała Nagrodę Historyczną „Polityki”.

» [Spotkanie z Kaliną Błażejowską odbędzie się o godz. 18.00 w księgarni Smak Słowa w ramach pasma NAGRODA HISTORYCZNA „POLITYKI”. Poprowadzi je Władysław Władka.](#)

Redaktorka naczelna: Małgorzata Murażko

Zespół redakcyjny: Magdalena Bojanowska, Klaudia Czaboryk, Filip Fierek, Justyna Grochal, Julia Kapała, Anna Nicz

Korekta: Agnieszka Kochanowska

Projekt graficzny i skład: Anita Wasik

Napisz do nas: redakcja@literackisopot.pl

Wszystkie materiały objęte są prawem autorskim. Przedruk lub kopiowanie całości lub fragmentów materiałów możliwy jest wyłącznie za wcześniejszą pisemną zgodą wydawcy – Goyki 3 Art Inkubatora.

